

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.47>**Я. В. Білоус**

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ЕТАПИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Наукова публікація присвячена дослідженню етапів розвитку адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій в Україні через призму історичних періодів, їхніх особливостей, досягнень і проблем. Аналізується еволюція правових механізмів у цій сфері, через огляд ключових законів, ініціатив та технологічних впроваджень, які впливали на цифрову трансформацію країни.

Досліджується три історичних етапи розвитку правового регулювання: доінституційний етап (до 1991 року), етап формування національного законодавства (1991–2010 роки) та сучасний етап цифрової трансформації (з 2010 року).

Зазначається, що Україна еволюціонувала від перших автоматизованих систем й законів до сучасних платформ, таких як «Дія», та які подальші кроки належить зробити державі для повноцінного входження в еру цифрового управління.

Підсумовується еволюція правового регулювання інформаційних технологій в Україні та наголошується на важливості цифрової трансформації для економічного, соціального та управлінського розвитку держави.

Формулюється висновок про важливість та доцільність подальшого посилення інформаційної безпеки держави, модернізації технічної бази для кібербезпеки, розширення міжнародної співпраці у цій сфері. Пропонується більш активно інтегрувати в українське законодавство норми європейського законодавства, адаптуючи їх до національних умов, інвестувати в розвиток цифрової інфраструктури, підвищити цифрову грамотність населення та оптимізувати фінансування для реалізації нових та удосконалення існуючих цифрових проєктів.

Підкреслюється перспективність подальшого дослідження даної тематики з метою аналізу інших історичних процесів та періодів, пов'язаних із розвитком адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій в Україні

Ключові слова: інформаційні технології, цифрова трансформація, кібербезпека, автоматизовані системи управління (АСУ), електронний документообіг, електронний цифровий підпис (ЕЦП), електронні довірчі послуги, система «Дія», кібератаки, гармонізація законодавства, цифровізація державного управління

Вступ. Еволюція адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій в Україні є ключовим напрямом державної політики, що відповідає сучасним викликам цифрової трансформації. Ця публікація присвячена аналізу історичних етапів розвитку правових механізмів, які сприяли впровадженню інформаційних технологій у публічне управління, бізнес та повсякденне життя.

Дослідження охоплює три важливі періоди: доінституційний (до 1991 року), період становлення національного законодавства (1991–2010 роки) та сучас-

ний етап цифрової трансформації (з 2010 року). Увагу приділено не лише досягненням у цій сфері, а й проблемам, які потребують вирішення для забезпечення стійкого розвитку інформаційного суспільства.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є визначення основних напрямів подальшого вдосконалення правового регулювання інформаційних технологій, зокрема шляхом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, посилення кібербезпеки, модернізації цифрової інфраструктури.

Ця публікація також має на меті сприяти формуванню комплексного бачення перспектив розвитку інформаційних технологій у контексті адміністративно-правового регулювання та інтеграції України до глобального цифрового простору.

Методологія даної публікації ґрунтується на наступних підходах та принципах: історико-правовий підхід (дослідження розвитку адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій проводиться через аналіз ключових етапів еволюції цієї сфери в Україні); системний підхід (дослідження базується на розгляді правового регулювання як складової частини загальної системи державного управління); порівняльно-правовий аналіз (використовується для зіставлення українського законодавства у сфері інформаційних технологій з міжнародними стандартами); нормативно-правовий аналіз (здійснюється детальний розгляд ключових законів України, які регулюють сферу інформаційних технологій); емпіричний аналіз (розглянуто практичні аспекти функціонування цифрових систем та їхній вплив на ефективність державного управління); прогностичний підхід (розробляються рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання інформаційних технологій), інтердисциплінарний підхід (робота охоплює правові, технологічні, соціальні та організаційні аспекти інформаційних технологій, що забезпечує комплексність аналізу).

Результати дослідження. Розвиток адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій в Україні має свою особливу хронологію, що охоплює ключові етапи її еволюції. Кожен із цих етапів вирізняється унікальним значенням у правовому, організаційному та технологічному аспектах.

1. Доінституційний етап (до 1991 року)

У цей період Україна, як частина Радянського Союзу, робила лише перші кроки у впровадженні інформаційних технологій у державному управлінні. Основну увагу приділяли створенню автоматизованих систем управління (АСУ), які застосовувалися переважно в оборонній, космічній і промисловій галузях. Інформаційні технології сприймалися більше як інструмент

для стратегічних цілей, аніж як складова повсякденного управління [2].

Одним із важливих досягнень цього періоду стало створення першої електронної обчислювальної машини в Україні — МЕОМ, розробленої в Києві в 1948–1951 роках. Ця технологія стала основою для подальших досліджень у сфері інформаційних технологій. Однак правового регулювання використання інформаційних технологій фактично не існувало. Управління здійснювалося на основі директив центральної влади СРСР, які були орієнтовані виключно на технологічні аспекти і не враховували потреби громадян та публічного управління [1].

Головною проблемою цього етапу була ізоляваність технологічного розвитку від реальних запитів суспільства. Централізоване управління і відсутність нормативної бази стримували впровадження інформаційні технології у сферу державного управління, що стало одним із викликів для подальшого розвитку.

2. Етап формування національного законодавства (1991–2010 роки)

З проголошенням незалежності України в 1991 році виникла нагальна потреба у створенні власної нормативно-правової бази, яка б могла врегулювати сферу інформаційних відносин. Цей період можна назвати періодом становлення національного законодавства у сфері інформаційних технологій.

Одним із перших та найважливіших кроків у формуванні законодавства України стало ухвалення Закону України «Про інформацію» у 1992 році. У цьому законі було визначено базові поняття, пов'язані з інформацією, її видами та принципами використання. Вперше було закладено основи правового регулювання інформаційної сфери, що включали принципи відкритості, доступності та захисту інформації [3].

Наступними важливими нормативно-правовими актами того періоду стали:

1. Закон України «Про науково-технічну інформацію» (1993 р.). Цей нормативно-правовий акт став першим системним документом, спрямованим на регулювання відносин у сфері створення, обігу, зберігання та використання науково-технічної

інформації. Закон визначав основи державної політики у сфері науково-технічної інформації, її правовий статус, права і обов'язки учасників інформаційних відносин. Метою Закону було сприяння розвитку науки і техніки, забезпечення ефективного використання науково-технічного потенціалу країни та інтеграція інформації у національну економіку [4].

Закон закріпив значення науково-технічної інформації як важливого інструменту для модернізації економіки, розвитку науки, техніки і технологій.

Забезпечив прозорість у питаннях обігу науково-технічної інформації та створив умови для її використання державними установами, підприємствами та науковими організаціями.

Закон регламентував питання захисту прав авторів на створену інформацію, встановивши правила її використання та поширення.

Окрім того, він передбачав правові механізми для співпраці з міжнародними організаціями у сфері науково-технічної інформації.

З іншої сторони, цей Закон мав ряд недоліків, так як не враховував усіх аспектів взаємодії в інформаційному середовищі, таких як використання автоматизованих систем обробки даних. А через відсутність розвинутої інфраструктури для зберігання та обробки інформації реалізація положень Закону була просто обмеженою.

2. Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах» (1994 р.). Цей Закон вперше в Україні регламентував питання захисту інформації, яка обробляється у автоматизованих системах. Він визначав об'єкти захисту, суб'єктів інформаційних відносин, основні принципи забезпечення інформаційної безпеки, а також передбачав відповідальність за порушення встановлених норм [5].

Варто зазначити, що Закон став базою для захисту даних, оброблюваних в автоматизованих системах, що було важливо в умовах зростання обсягів електронних даних.

Окрім того, Закон створив правові основи для впровадження автоматизованих систем у державному управлінні, на підприємствах та в установах та регулю-

вав механізми протидії несанкціонованому доступу, маніпуляціям із інформаційними даними.

Необхідно зауважити, що у 1990-х роках в Україні не було достатньо розвинутої технічної інфраструктури для реалізації положень Закону. Нормативно-правовий акт охоплював лише автоматизовані системи, залишаючи поза увагою інші аспекти інформаційної безпеки.

3. Закон України «Про електронний цифровий підпис» (2003 р.). Цей нормативно-правовий акт створив правову основу для використання електронного цифрового підпису (далі - ЕЦП) в Україні. Закон визначив ЕЦП як інструмент, що забезпечує автентичність, цілісність та недоторканність електронних документів. Він прирівнював електронний цифровий підпис до власноручного підпису в паперових документах за умови відповідності спеціальним вимогам [6].

Закон закріпив юридичну силу електронних підписів, що стало важливим кроком до впровадження електронного документообігу, так як використання ЕЦП дозволило прискорити обмін інформацією, зменшити адміністративне навантаження та сприяло економії ресурсів.

Закон запровадив обов'язкове використання криптографічного захисту, що гарантувало автентичність і захист від підробок та в подальшому став основою для розвитку систем подання електронних декларацій, укладання правочинів та здійснення банківських операцій.

Однак, на момент прийняття Закону технологія ЕЦП була недостатньо популяризована серед громадян та бізнесу, а тому не знаходила застосування серед широкого загалу. Крім того, відсутність належної технічної інфраструктури ускладнювала впровадження електронного документообігу в Україні.

Варто зазначити, що кожен із законів етапу формування національного законодавства відіграв важливу роль у становленні правового регулювання інформаційних технологій в Україні. Прийняття цих законів в свій час стало значним досягненням, оскільки вони заклали основи для впровадження інформаційних технологій у публічне управління, бізнес та суспільне життя.

3. Сучасний етап цифрової трансформації (з 2010 року)

Третій етап розвитку інформаційних технологій в Україні розпочався зі зростання уваги до цифровізації як одного з ключових напрямів державної політики. Протягом цього періоду було ухвалено низку стратегічних нормативних актів, що стали основою для впровадження сучасних інформаційних технологій.

Одним із найважливіших нормативних актів сучасного етапу стало прийняття Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (2017 р.). Прийняття цього Закону стало фундаментом для створення сучасної системи кіберзахисту в Україні. Він регламентує ключові принципи забезпечення кібербезпеки, механізми реагування на загрози, а також розподіляє відповідальність між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері кіберзахисту. Закон також визначає поняття «кіберзагрози», «кіберзахист», «критична інформаційна інфраструктура» і створює правові рамки для їх захисту [7].

Закон інтегрував заходи кібербезпеки в державну політику, забезпечуючи координацію між різними відомствами, такими як Служба безпеки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерство цифрової трансформації тощо.

Закон встановив вимоги до безпеки стратегічно важливих об'єктів, таких як енергетика, транспорт, банківський сектор.

Документ заклав основу для співпраці з НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями, сприяючи гармонізації стандартів кібербезпеки, а також, дозволив державі системно реагувати на виклики, пов'язані з кібератаками, кіберзлочинами та кібертероризмом.

Прийняття Закону України «Про електронні довірчі послуги» (2018 р.) стало ще одним значним кроком у сучасному етапі цифрової трансформації України. Цей Закон створив правову основу для використання електронних довірчих послуг, таких як електронний підпис, печатка, електронні часові мітки, що забезпечують автентичність та цілісність електронних документів. Закон закріпив рівноправ-

ність електронних документів із паперовими, створивши передумови для розвитку електронного документообігу [8].

Закон надав можливість використовувати електронні документи у державному управлінні, бізнесі та повсякденному житті.

Використання електронних довірчих послуг сприяло спрощенню взаємодії громадян із державними органами. Закон узгоджений із Регламентом eIDAS, що дозволило інтегрувати Україну до єдиного цифрового ринку ЄС [10].

Окрім того, Закон запровадив криптографічні методи захисту електронних документів, що мінімізувало ризики несанкціонованого доступу.

Значним проривом у цифровій трансформації України стало створення системи «Дія» (2019 р.). «Дія» є цифровою платформою, що інтегрує адміністративні послуги для громадян і бізнесу в електронному вигляді. Вона включає мобільний застосунок та вебпортал, які надають доступ до документів, реєстраційних процедур, соціальних виплат тощо. Платформа створена як частина стратегії цифрової трансформації України [9].

Система дозволяє отримувати понад 70 адміністративних послуг онлайн, включаючи реєстрацію бізнесу, подання податкових декларацій та отримання соціальної допомоги.

Завдяки «Дії» громадяни можуть використовувати цифрові копії паспорта, водійського посвідчення та інших документів. Громадяни можуть взаємодіяти з державними органами без фізичного відвідування установ, що значно економить час.

Система мінімізує ризик корупції завдяки автоматизації процесів.

Ця платформа об'єднала електронні послуги для громадян та бізнесу, значно спростивши взаємодію з державними органами. «Дія» стала символом цифровізації України, сприяючи мінімізації бюрократії та підвищенню прозорості адміністративних процесів.

Попри значний прогрес, сучасний етап цифрової трансформації супроводжується й серйозними викликами. Зокрема, це фінансування цифрових проєктів, про-

тидія кіберзагрозам, необхідність розширення доступу до цифрових послуг у віддалених регіонах та адаптація законодавства до швидкого розвитку інформаційних технологій.

Еволюція правового регулювання інформаційних технологій в Україні демонструє поступовий перехід від точкових ініціатив до створення комплексної системи цифрового управління. Незважаючи на значні досягнення, Україна потребує подальшого посилення законодавчої бази, гармонізації із міжнародними стандартами та впровадження інновацій у державне управління. У сучасних умовах ці заходи є необхідними для забезпечення стійкої цифрової трансформації та інтеграції України до глобального цифрового простору.

Висновки. Проведене дослідження етапів розвитку адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій в Україні дозволяє визначити закономірності розвитку національного законодавства в сфері інформаційних технологій, оцінити його досягнення і проблеми, визначити роль і вплив інформаційних технологій для суспільства та держави, сформулювати рекомендації для подальшого розвитку законодавства в цій сфері та забезпечити основу для подальших наукових досліджень.

Еволюція адміністративно-правового регулювання інформаційних технологій в Україні пройшла через три ключові етапи: доінституційний, етап формування національного законодавства та сучасний період цифрової трансформації. Кожен із цих етапів зробив свій внесок у розвиток правових механізмів регулювання інформаційних відносин, але водночас мав свої виклики та обмеження. Для подальшого успіху цифрової трансформації Україна потребує посилення нормативно-правової

бази, модернізації технічної інфраструктури, підвищення цифрової грамотності населення та ефективної боротьби з кіберзагрозами. Це дозволить забезпечити сталий розвиток цифрового управління та інтеграцію України до глобального цифрового простору.

Список використаної літератури:

1. Кузнецов І.В. Автоматизовані системи управління в СРСР: розвиток, досягнення, проблеми. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. 2010. № 6. С. 25–32.
2. Фесенко Л.М. Інформаційні технології в державному управлінні: уроки минулого. *Економіка і управління державою*. 2016. № 2. С. 18–25.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 № 3322-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>
5. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр>
6. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
7. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>
8. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
9. Дія. Офіційний сайт системи «Дія». URL: <https://diia.gov.ua>
10. Європейська стратегія цифровізації: регламент eIDAS. URL: <https://ec.europa.eu/digital-strategy>

Bilous Ya. V. Stages of development of administrative and legal regulation of information technologies in Ukraine

The scientific publication is dedicated to the study of the stages of development of administrative and legal regulation of information technologies in Ukraine through the lens of historical periods, their unique characteristics, achievements, and challenges. It analyzes the evolution of legal mechanisms in this sphere by reviewing key laws, initiatives, and technological implementations that have shaped the country's digital transformation.

The study focuses on three historical stages of regulatory development: the pre-institutional stage (prior to 1991), the stage of national legislation formation (1991–2010), and the modern stage of digital transformation (since 2010).

It highlights Ukraine's progression from the initial automated systems and laws to modern platforms like Diia, emphasizing the steps the state must take to fully embrace the era of digital governance.

The publication summarizes the evolution of legal regulation of information technologies in Ukraine and underscores the importance of digital transformation for the economic, social, and administrative development of the state. It concludes with recommendations emphasizing the importance and necessity of strengthening the country's information security, modernizing the technical infrastructure for cybersecurity, and expanding international cooperation in this field.

The study advocates for more active integration of European legal norms into Ukrainian legislation, adapted to national conditions, increased investment in the development of digital infrastructure, enhanced digital literacy among the population, and optimized funding for the implementation of new and improved digital projects.

The paper highlights the need for further research on this topic to analyze other historical processes and periods associated with the development of administrative and legal regulation of information technologies in Ukraine.

Key words: *information technologies, digital transformation, cybersecurity, automated management systems (AMS), electronic document management, electronic digital signature (EDS), electronic trust services, Diia system, cyberattacks, harmonization of legislation, digitalization of public administration.*